

відновленню популяції корінного населення Європи (без жодного утиску всіх тих людей, для яких європейські країни стали рідною домівкою), відновлення традиційних європейських цінностей, що в свою чергу передбачає зміцнення інституту сім'ї як союзу чоловіка та жінки з його репродуктивною функцією, формування поваги до чоловічості в чоловіках та жіночості в жінках, що не виключає формуванню активної життєвої та творчої позиції у представників обох статей. Програми секс-просвіти мають бути замінені на програми підготовки до відповідальних стосунків, відповідального батьківства, відповідальної поведінки.

Література:

1. Murgatroyd S. Retriking the Future. FutureThink Press. 2012.
2. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: навчальний посібник. Т.: Тернопіль. 1995. 325 с.
3. Bevölkerung mit Migrations-hinter-grund auf Rekord-niveau. Pressemitteilung. № 327 vom 16.09.2016.
4. Families with a migrant background: traditional values count / Federal Statistical Office (Destatis). Destatis. 13 March 2012.
5. Pearce F. Peoplequake. Random House Group. 2011.
6. Larumbe A.M. Suicidio Demográfico De España, El. Homo Legens, S.L. De España 2011.

Дроздов О. Ю.,

*доктор психологічних наук, завідувач кафедри
загальної, вікової та соціальної психології
імені М. А. Скока*

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Одним із закономірних наслідків науково-технічного розвитку є поява розгалуженої системи напрямків наукових досліджень і, відповідно, освіти. Не оминула ця тенденція і психологію. Навіть поверховий аналіз її розвитку протягом останнього століття дозволяє побачити, як декілька «первинних» галузей (психофізика, педологія, психотехніка тощо) «розрослися» у ціле «дерево» з десятками спеціалізацій на стику з гуманітарними та природничими науками. Відобразилося це і на змісті вищої психологічної освіти, зміні попередніх та появи нових спеціалізацій у фаховій підготовці.

Отже, метою нашої роботи став аналіз змісту й порівняння спеціалізацій сучасної світової психологічної освіти.

Проведене нами дослідження базувалося на використанні методу контент-аналізу сайтів українських та зарубіжних університетів (або їхніх психологічних факультетів), при цьому предметом дослідження були назви та зміст навчальних програм з напрямку «Психологія». Здійснений у серпні-вересні 2017 р. аналіз охопив 51 університетський сайт, зокрема, 10 – з США, 17 – з країн ЄС, 9 – з Росії, 15 – з України. Вибір американських та європейських ВНЗ спирався на дані міжнародних рейтингів якості психологічної освіти (як правило, обиралися найпрестижніші національні університети за рейтингами «QS World University Rankings» та «ARWU» 2017 р.); вибір російських ВНЗ – на дані національного рейтингу (психологічні факультети т.зв. підгруп «Ао» та «А1»); вибір же українських ВНЗ зумовлювався лише фактом наявності даних про психологічні спеціалізації (адже жодних національних рейтингів якості психологічної освіти в Україні, на жаль, не існує; крім того, далеко не всі університетські сайти містили інформацію по наявності психологічних спеціалізацій).

Всі сайти було поділено нами у чотири групи. Першу утворили ВНЗ США та Великої Британії (n=15; Гарвардський, Стенфордський, Йельський, Принстонський, Каліфорнійський-Берклі, Каліфорнійський-Лос-Анджелес, Чиказький, Нью-Йоркський, Мічиганський, Колумбійський університети, а також Оксфордський, Кембриджський, Единбурзький університети, Лондонська школа економіки та Університетський коледж Лондона). Підставами для об'єднання університетів США та Британії стало те, що, по-перше, між освітніми системами цих країн існують глибокі культурно-історичні зв'язки; по-друге, університети саме цих країн протягом тривалого часу зберігають лідерство у багатьох міжнародних рейтингах освіти (зокрема з психології), тому ці ВНЗ часто вважаються свого роду «референтною групою в освіті». Дані контент-аналізу засвідчили, що найчастіше фахова підготовка психологів тут здійснюється за такими напрямками (тут і далі – у порядку зменшення): 1) «соціальна психологія»; 2) «когнітивні науки та/або когнітивна психологія»; 3) «психологія розвитку»; 4) «клінічна психологія / психотерапія»; 5) «нейронаука». При цьому слід зазначити дві тенденції. З одного боку, це поширеність міждисциплінарних напрямків освіти, зокрема «когнітивні науки» (*cognitive sciences* – на стику психології, кібернетики, штучного інтелекту, філології, філософії тощо) та «нейронаука» (*neuroscience* – на стику психології, фізіології та медицини). З іншого боку, в ряді університетів пропонуються «вузькі» спеціалізовані напрямки підготовки: «консультування у школі», «жіночі студії та психологія», «психологія нерівності», «статистична психологія», «взаємодія людини та комп'ютера» тощо. Все це, вірогідно, може бути однією з передумов лідерства англо-американських університетів у світовій психологічній освіті, адже такий діапазон фахової підготовки дозволяє як охоплювати широкі наукові проблеми, так і готувати фахівців для розв'язання конкретних прикладних завдань.

До другої «європейської» групи ВНЗ (n=12) увійшло по 2 університети з Німеччини, Франції, Італії, Нідерландів, Бельгії, Польщі (Гейдельберзький, Мюнхенський, Парижський-Сорбонна-V, Марсельський, Болонський, Падуанський, Амстердамський, Гронінгенський, Гентський, Львівський католицький, Краківський Ягеллонський та Варшавський університети). Аналіз освітніх програм засвідчив, що тут найчастіше зустрічаються напрямки: 1) «клінічна психологія / нейропсихологія / психологія здоров'я»; 2) «організаційна психологія / психологія праці / економічна психологія»; 3) «соціальна психологія»; 4) «психологія розвитку»; 5) «когнітивні науки / когнітивна психологія». Як бачимо, більшість напрямків співпадає з першою групою. При цьому тут також мають місце як міждисциплінарні (когнітивістика, «психологія розвитку та здоров'я», «соціальна психологія здоров'я», «клінічна психологія та когнітивні нейронауки»), так і «вузькі» психологічні спеціалізації («психометрія та статистика», «психоаналіз та клінічна психологія», «геронтопсихологія» тощо).

Третя група включала російські ВНЗ (n=9; Московський імені М. В. Ломоносова, Санкт-Петербурзький, Російський державний гуманітарний, Ярославський, Томський, Південний федеральний, Південно-Уральський, Саратовський університети, а також «Вища школа економіки»). Найпоширенішими напрямками психологічної освіти в Росії виявилися: 1) «загальна психологія / психологія особистості / когнітивна психологія / теоретична та експериментальна психологія»; 2) «практична психологія / консультативна психологія / сімейна психотерапія»; 3) «соціальна психологія»; 4) «психологія розвитку»; 5) «організаційна / економічна психологія». При цьому, в ряді ВНЗ є програми підготовки за напрямком «Клінічна психологія», котра в Росії вважається окремою (від «Психології») спеціальністю. Окремі університети здійснюють підготовку фахівців за напрямками, які є поширеними або «модними» на Заході («психофізіологія», «психоаналітична психологія», «виміри в психології»). З іншого боку, там існують програми підготовки за «вузькими» специфічними напрямками («психологія безпеки», «психологія переговорів», «психологія творчості», «психологія мистецтва», «психологія спорту» тощо).

До складу четвертої групи увійшли українські класичні та педагогічні університети (n=15; Київський, Одеський, Чернівецький, Запорізький, Херсонський, Черкаський, Кам'янець-Подільський університети, «Кислово-Могилянська академія», «Острозька академія», а також Національний імені М. П. Драгоманова, Тернопільський, Харківський, Переяслав-Хмельницький та Чернігівський педагогічні університети). Найчастіше зустрічалися спеціалізації: 1) «практична психологія / консультування / психотерапія / тренінгові технології / реабілітаційна психологія»; 2) «соціальна психологія»; 3) «організаційна / економічна психологія / психологія праці»; 4) «психологія розвитку»; 5) «клінічна психологія / психологія здоров'я». Отже, репертуар існуючих українських навчальних програм, загалом, відповідає сучасним світовим тенденціям. Домінування напрямку «практична психологія» можна вважати наслідком багаторічного (і, з нашого погляду, не досить логічного)

існування в Україні двох окремих спеціальностей – «Психологія» та «Практична психологія». Також тут зустрічаються спеціалізації, котрі є як аналогічними зарубіжним (наприклад, з політичної, юридичної психології), так і «місцевими» («екологічна психологія», «психологія діяльності в особливих умовах»). З іншого боку, помітна нестача підготовки у ряді фундаментальних та міждисциплінарних галузей психології (когнітивістика, психофізіологія тощо).

Загалом, аналіз спеціалізацій світової психологічної освіти дозволяє побачити змішання двох різних тенденцій. По-перше, це суто формальне («під об'єкт») виокремлення тих чи інших напрямків, що дуже добре можна побачити на прикладі відомої та досі поширеної ВАКівської класифікації. Друга тенденція передбачає виокремлення спеціалізації «під вирішення» конкретних прикладних (соціальних) проблем. Прикладами є спеціалізації типу «сімейна психологія та психотерапія», «шкільна психологія», «клінічна психологія розвитку», зміст яких виходить за межі якоїсь однієї галузі психології. Можливо, саме така схема є найбільш ефективною при підготовці фахівців-психологів на рівні базової вищої освіти (бакалаврат). Іншими словами, спеціалізація майбутнього практикуючого психолога повинна базуватися не стільки на абстрактно-формальному визначенні об'єкта і предмета його діяльності, скільки на визначенні конкретних контингенту і проблем, з якими він буде працювати. Традиційна ж схема психологічних спеціалізацій з відносно широкими напрямками (типу «психологія розвитку», «соціальна психологія», «політична психологія» тощо) скоріше є виправданою при підготовці магістрантів та кадрів вищої кваліфікації, написанні дисертаційних робіт (тобто рівня «graduate»).